

УДК 316.654

І.В. ДОВГАЛЬ

СОЦІАЛЬНИЙ ДІАЛОГ КРІЗЬ ПРИЗМУ ОСНОВНИХ КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕОРІЙ

У статті розглянуто соціальний діалог крізь призму основних комунікаційних теорій. Здійснено соціологічний аналіз соціального діалогу та його комунікативних особливостей. Запропоновано шляхи оптимізації комунікаційних процесів у межах соціального діалогу.

Ключові слова: комунікація, комунікативні особливості соціального діалогу, соціальний діалог, налагодження комунікативних практик у межах соціального діалогу.

Ведення соціального діалогу є зовсім новою соціальною практикою для сучасного українського суспільства, але, як показує світовий досвід, ефективно ведення соціального діалогу забезпечує вихід українського суспільства на якісно новий рівень соціальних відносин, який суттєво наближує нашу країну до побудови громадянського суспільства та соціальної держави.

Поняття “соціальний діалог” розглянуто у працях таких науковців, як Н. Крещенко [4], В. Єлагіна [3], С. Багрич [3], але дослідження цих учених належать до економіки та юриспруденції. Комунікативні особливості соціального діалогу розглянуто у працях Т. Бородіної [2], Л. Михайлова [7], Л. Славова [10] та А. Соколова [11]. Незважаючи на всі вищезазначені праці, сьогодні є майже не дослідженою проблема соціального діалогу в розрізі найбільш відомих теорій комунікаційних теорій.

Мета статті – дослідити соціальний діалог у розрізі найбільш відомих теорій комунікаційних теорій.

Соціальний діалог – це комунікативна технологія співпраці основних учасників суспільного процесу, яка надає можливості всім соціальним групам бути в авангарді концептуальних домовленостей при координації суспільних зусиль у сфері подальшого гармонійного розвитку суспільства.

У найбільш загальному значенні під діалогом можна розуміти такий обмін інформацією між учасниками, при якому одночасно виконуються дві умови: наявність процесу обміну інформацією між учасниками діалогу й наявність не менше ніж двох учасників у процесі діалогу [2]. Соціальний діалог є унікальною комунікаційною та соціальною практикою внаслідок того, що учасниками соціального діалогу є представники великих соціальних груп, які мають значний вплив на інші соціальні групи, а це вже породжує велику відповідальність усього суспільства щодо успішності та ефективності всіх процесів, які відбуваються в рамках соціального діалогу.

На нашу думку активними учасниками соціального діалогу є представники роботодавців, і найманих працівників, притому, що обидві ці групи є динамічною бінарною соціальною системою, яка вже виходить за межі відносин між роботодавцями та профспілками й суттєво ускладнюється, внаслідок чого з'являються нові канали комунікації. Цей процес актуалізувала і взаємозалежність зазначених сторін соціального діалогу, бо сьогодні позиція роботодавців вже не може зводитися до процесу примирення зі своїми працівниками за умови незначних матеріальних поступок у сфері соціального пакета гарантій окремих працівників. Більшість роботодавців є найманими управлінцями чужого капіталу, тоді як звичайний працівник заводу або фабрики може бути акціонером компанії, якій належить цей завод або фабрика. Не говорячи вже про те, що в певних галузях виробництва працівники підприємства можуть бути головними споживачами продукції свого підприємства. Ці приклади засвідчують стратегічну важливість соціального діалогу як для роботодавців, так і для працівників. Не говорячи про інфраструктурну частину соціального діалогу, яка забезпечує прозорість і якість ведення соціального діалогу. До цієї категорії зараховуємо моральних авторитетів у вигляді представників релігійних організацій, експертів, котрі займалися веденням соціального діалогу, в минулому та науковців, які можуть аналізувати соціальні особливості соціального, займатися соціальним проектуванням і соціальним прогнозуванням майбутнього соціального діалогу. На нашу думку, з таким завданням найкращим чином можуть впоратися соціологи. Соціологія дає можливість суттєво розширити цей процес, розглядаючи його крізь призму бінарної системи взаємодії та взаємовпливів на всіх рівнях соціальної структури. Роботодавець, який не буде вести соціального діалогу зі своїми працівниками, приречений недоотримати прибуток у процесі кінцевої реалізації свого товари чи послуги через неможливість придбати працівником товарів його ж виробництва.

Важливість наукового підходу до ведення соціального діалогу засвідчує комунікаційна модель Е. Ноель-Нойман [8, с. 220]. Сутність цієї теорії полягає в тому, що ЗМК можуть маніпулювати суспільною думкою за рахунок надання слова меншостям замість більшості. В такому разі сторона діалогу, що відчуває себе в меншості рідше і менш впевнено висвітлює свою позицію. Подібна поведінка корисна для більшості і вводить в оману соціум через те, що саме ЗМІ штучно розставляють акценти в рамках соціального діалогу чи будь-якого іншого комунікативного акту на рівні соціальних груп. Саме тому досить важко визначити роль ЗМІ у сфері соціального діалогу. Кінець ХХ і початок ХХІ ст. показав нам можливості ЗМІ в розпалюванні внутрішніх та зовнішніх соціальних конфліктів, і саме тому дуже важливим комунікаційним фактором соціального діалогу є відповідальність ЗМІ за свою позицію в рамках висвітлення окремих епізодів соціального діалогу, тому що тоді внаслідок не досить об'єктивного висвітлення втрачається сенс самого

соціального діалогу, в ефективних результатах якого зацікавлені й самі журналісти.

Дифузна теорія комунікації пов'язана з ім'ям американського дослідника Е. Роджерса. Він вважає, що для ефективного використання комунікаційних технологій в першу чергу необхідно вплинути на критичні 5% цільової аудиторії. Щоб переконати більшість аудиторії, варто досягти 50% популярності. Коли ж ідея опановує думками 20% осіб, зупинити її вже неможливо [1]. Ця позиція ставить певну градаційну межу розвитку тих чи інших соціальних явищ. Тобто певний погляд, оприлюднений одним з учасників соціального діалогу, отримавши 5% прихильників, легітимізується і тим чи іншим чином буде обговорюватися в рамках соціального діалогу.

У сучасній теорії комунікації значну роль відіграють семіотичні теорії комунікації. Серед яких слід відзначити концепції Р. Якобсона [14], Ю. Лотмана [5] та У. Еко [13]. Усі семіотичні концепції базуються на теорії знаків і символів, так і теорія Р. Якобсона свідчить, що в системах аудіальних знаків структурним фактором ніколи не виступає простір, але час завжди подано за двома критеріями – послідовності й одночасності [14]. Структуризація візуальних символів та їх похідних обов'язково пов'язана з простором і може або абстрагуватися від часу, або робити часовий фактор одним із головних символів свого існування. Виходячи з реалій соціального діалогу, можна відзначити важливість часового фактора сприйняття. Якщо спиратися на епохальні обставини окремих практик соціального діалогу минулого, то можна дискредитувати сам цей процес через відсутність реалізації прийнятих рішень. Теорія Ю. Лотмана базується на тому, що комунікація – це переклад тексту з мови мого “Я” на мову твого “ти”: “Сама можливість такого перекладу зумовлена тим, що коди обох учасників комунікації, хоча й не тотожні, але утворюють пересічні нескінченності” [5, с. 12–13]. На нашу думку, подібне трактування дуже вдало підходить до семіотичного трактування процесу соціального діалогу. У процесі соціального діалогу різні учасники за наявності різних соціальних статусів, за допомогою різних знакових систем, що мають нескінченні можливості перетину, активізують процес потенційного перетину своїх мовних систем.

Теорія відомого семіотика та письменника У. Еко спрямована на візуалізацію комунікації. Він вважав, що “знаки малюнку не є одиницями членування, що співвідносять із фонемами мови, тому що вони позбавлені заданого наперед позиційного й опозиційного значення, сам факт їхньої наявності або відсутності ще не визначає однозначного змісту повідомлення, вони значать тільки в контексті і не мають значення самі по собі, вони не утворюють системи твердих розбіжностей, усередині якої точка знаходить власне значення, будучи протипоставленій прямій або колу” [13]. Тобто візуалізація будь-якого явища ще не означає вкладення в нього істинного змісту через мультипарадигмальність змістів існуючих у рамках соціуму соціальних систем. Саме тому і виникають проблеми

полярної оцінки тих чи інших змістів особливо на національному рівні. Як приклад, несприйняття деяких оцінок минулого в мистецтві, що так часто перетворюється в соціальні та навіть політичні конфлікти [9]. У межах теорії соціального діалогу треба звести до мінімуму можливі непорозуміння у сфері трактування тих чи інших позицій у рамках комунікаційного етапу соціального діалогу.

Теорія психотерапевтичної комунікації С. Ейзенштейна стверджує: “Вплив на глядача або слухача можливий лише за умови, що сама форма звернена до глибинних архаїчних шарів свідомості” [12, с. 287]. Тобто в рамках соціального діалогу реалізується не просто комунікація між кількома комунікантами, а комунікація, що повинна реалізовуватися за умов високого рівня значущості інформації для всіх явних і латентних учасників соціального діалогу. У випадку, коли ця умова порушується і соціальний діалог не знаходить свого відображення в підсвідомості комунікантів, сам процес соціального діалогу буде мати лише формальний характер.

Міфологічні теорії комунікації здійснюють постійні спроби віднайти сакральність сутності комунікативних актів. Наприклад, Б. Маліновський відзначає: “Ритуали, пов’язані з народженням людини, обряди ініціації, данина пошани померлим під час оплакування, похорону, обряди жертвопринесення й тотемічні ритуали – усі до єдиного передбачають публічність і колективність” [6]. Тому слід зважати на генетичність публічності у важливих для суспільства питаннях. Тому і процес соціального комфорту, як і політичні вибори, повинен бути максимально публічним для його легітимізації. А в процесі легітимізації соціального діалогу дуже важливою є його інфраструктурна складова. Саме соціологічна експертиза й моральні настанови духовенства забезпечують публічність та ефективність соціального діалогу.

Висновки. Соціальний діалог є процесом своєрідного громадського консенсусу з приводу основних правил розвитку соціуму. Ведення соціального діалогу пришвидшує євроінтеграцію України шляхом залучення до соціального діалогу великої кількості провідних соціологів та духовних наставників української нації.

Соціальний діалог є комунікативною технологією, яка діє за законами комунікаційних теорій. До найбільш значних теорій, що описують комунікативні особливості соціального діалогу, можна віднести міфологічні теорії, що розглядають комунікацію як сакральний процес. Семіотичні теорії розглядають комунікацію як певний набір знаків і символів. Особливість всіх цих теорій полягає в тому, що вони нам допомагають краще розуміти особливості подальшого розвитку соціального діалогу і робити його керованим і водночас максимально корисним для суспільства.

Список використаної літератури

1. Rogers E.M. A history of communication study. A biographical approach / E.M. Rogers. – New York, 1994. – 500 p.
2. Бородина Т.В. Социальный диалог: коммуникативные стратегии личностной репрезентации общественных отношений [Электронный ресурс] / Т.В. Бородина. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/sotsialnyi-dialog-kommunikativnye-strategii-lichnostnoi-reprezentatsii-obshchestvennykh-otno>.
3. Єлагін В. Соціальний діалог як механізм соціального партнерства: сутність походження та огляд концепцій [Електронний ресурс] / В. Єлагін, С. Багрич // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. Одеського регіонального ін-ту державного управління. – 2009. – № 2. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ardu_o/2009_2/R_2/Elagin.
4. Крещенко Н. Соціальний діалог з позиції країн ЄС / Н. Крещенко // Віче. – 2010. – № 18. – С. 23–26.
5. Лотман Ю.М. Культура как коллективный интеллект и проблемы искусственного разума / Ю.М. Лотман // АН СССР. Научный совет по комплексной программе “Кибернетика”. Предварительная публикация. – М., 1977. – С. 12–13.
6. Малиновский Б. Магия, наука и религия / Б. Малиновский. – М. : Рефл-бук, 1998. – 304 с.
7. Михайлов Л.М. Грамматика немецкой диалогической речи / Л.М. Михайлов. – М. : Высшая школа, 1986. – 110 с.
8. Ноэль-Нойман Э. Общественное мнение. Открытие спирали молчания / Э. Ноэль-Нойман. – М., 1996. – 430 с.
9. Самсонова И. Наполеон рукоплескал бы / И. Самсонова // Рабочая газета. – 2012. – № 31. – С. 4.
10. Славова Л.Л. Комунікативні стратегії та тактики у сучасному масмедійному політичному дискурсі: зіставний аспект [Електронний ресурс] / Л.Л. Славова. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/2210/>.
11. Соколов А.В. Общая теория социальной коммуникации [Электронный ресурс] / А.В. Соколов. – Режим доступа: http://www.i-u.ru/biblio/archive/sokolov_social_communication/2.aspx.
12. Эйзенштейн С.М. Проблемы синтеза в художественной культуре / С.М. Эйзенштейн. – М., 1985. – 380 с.
13. Эко У. Отсутствующая структура. Введение в семиологию / У. Эко. – СПб., 1998.
14. Якобсон Р. Лингвистика и поэтика / Р. Якобсон // Структурализм: “за” и “против”. – М., 1975.

Довгаль І.В. Соціальний діалог сквозь призму основних коммунікаційних теорій

В статті розглянуто соціальний діалог сквозь призму основних коммунікаційних теорій. Осуществлено соціологічний аналіз соціального діалога і його коммунікативних особливостей. Предложено шляхи оптимізації коммунікаційних процесів в межах соціального діалога.

Ключевые слова: коммунікація, коммунікативні особливості соціального діалога, соціальний діалог, налаштування коммунікативних практик в межах соціального діалога.

Dovgal I. Social dialog is through prism of basic of communication theories

In the article a social dialog is considered through the prism of basic of communication theories. The sociological analysis of social dialog is in-process carried out and him communicative features. In the article the offered ways of optimization of of communication processes are within the framework of social dialog.

Key words: *communication, communicative features of social dialog, social dialog, adjusting of communicative practices, is within the framework of social dialog.*